AVİM Yorum • No: 2026 / 41 • Nisan 2026

KURALLARA DAYALI ULUSLARARASI DÜZEN ÇERÇEVESİNDE ERMENİ SOYKIRIMI İDDİALARININ ÇÖKÜŞÜNÜN GÜNÜMÜZDEKİ SONUÇLARININ KISA BİR ANALİZİ

Teoman Ertuğrul TULUN

Analist

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Batı dünyası tarafından kurulan, esasen yasalar, antlaşmalar, ilkeler ve kurumlar sisteminden oluşan kurallara dayalı uluslararası düzenin yerini uluslararası düzensizliğe bıraktığı bir dönemden geçiyoruz. Kurallara dayalı uluslararası düzenin esas olarak "liberal bir uluslararası düzen" olduğu ve çöküşünün herkes için çok daha şiddet içeren ve istikrarsız bir dünyaya yol açacağı uzun zamandır savunulan bir görüştür.[1] Böyle bir ortamda, Karadeniz bölgesinde uzun süredir devam eden Rusya-Ukrayna savaşının yarattığı sorunlar tüm ciddiyetiyle devam ederken, Orta Doğu'da ortaya çıkan savaş, mevcut uluslararası düzensizliği kırılma noktasının ötesine, yeni bir boyuta taşımıştır. Bu yeni durumun, uluslararası ilişkilerde, siyasette ve en önemlisi hukukta "hiper/aşırı düzensizlik" çağına yol açtığı söylenebilir.

Türkiye'nin bazı komşu ülkeleri için neredeyse "hayat memat" mücadelesinin yaşandığı böylesine karmaşık ve hiper/aşırı düzensiz bir dönemde, Birinci Dünya Savaşı'nın başladığı yıllara geri dönmek ve Osmanlı İmparatorluğu'nun karşı karşıya kaldığı "hayat memat" savaşı sırasında meydana gelen Ermeni isyanlarını hatırlamak şaşırtıcı görünebilir. Bu bağlamda, Türk akademik yazılarında genellikle "Ermeni Sorunu"[2]olarak adlandırılan o dönemin olaylarını, bu isyanlardan doğan sorunları ve o dönemden günümüze kadar yapılan asılsız "Ermeni Soykırımı" iddialarının mevcut durumunu ve kurala dayalı uluslararası düzenle ilişkisini tartışmak bazıları için şaşırtıcı olabilir. Bu hususta ortaya çıkabilecek kafa karışıklığını gidermek ve kurallara dayalı uluslararası düzen ile "Ermeni sorunu" arasındaki ilişkiyi açıklığa kavuşturmak için, sözkonusu "soykırım" iddialarının mahiyetini kısaca hatırlamak ve anlamak gereklidir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun devlet ve sosyal yapısı, 18. yüzyılda dünya çapında ortaya çıkan ve 19. yüzyılda zirveye ulaşarak İmparatorluğun çöküşüne yol açan siyasi, sosyal ve ekonomik gelişmelerden derinden etkilendi Bu bağlamda, Birinci Dünya Savaşı ile aynı döneme denk gelen 1914-1918 yılları arasında Osmanlı Devleti varlığını sürdürmekte büyük zorluklar yaşadı ve savaş halindeki düşman ülkelerle işbirliği yapan bazı etnik grupların isyanlarıyla mücadele etmek zorunda kaldı. Bu isyanların, düşman güçleriyle işbirliği içinde hareket eden çeteler tarafından gerçekleştirilen silahlı ayaklanmalar olduğunu vurgulamak gerekir. Bu isyanların en önemlisi Ermeni terörist ayaklanmalarıydı.

Bu isyanlardan doğan gelişmeler, Osmanlı hükümetinin varlığını sürdürmek için almak zorunda kaldığı önlemler -bazı Ermeni vatandaşlarının ikamet yerlerinden ülkenin diğer bölgelerine taşınması ve bazılarının bu bölgelere yerleştirilmesi dahil- , bu önlemlerin uygulanması sırasında ortaya çıkan sorunlar ve bazı durumlarda meydana gelen talihsiz olaylar, zaman içinde "Ermeni soykırımı" iddialarının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Osmanlı döneminden sonra, Türkiye Cumhuriyeti ve genel olarak Türk toplumu, kendisine yöneltilen ciddi ve haksız "soykırım" suçlamalarına karşı yıllarca mücadele etmiştir. Türkiye'ye karşı yöneltilen bu ciddi suçlamaların özünde "soykırım" iddiası yatmaktadır.

Aslında, "Ermeni Sorunu", onu yaratan Ermeni gruplarının izlediği hedefler açısından çok katmanlı bir sorun, doğasını ve özünü anlamak için yürütülen akademik çalışmalar ve araştırmalar açısından ise çok yönlü, sui generis, diğer bir deyişle kendine özgü bir sorundur. Sui generis doğası nedeniyle onu yalnızca tek bir bakış açısıyla anlamak, tarihi olayları yalnızca duygusal yüklü sözlü anlatılar aracılığıyla yorumlamak, iddiaların gerçek doğasını doğru bir şekilde teşhis etmek mümkün değildir. Sorun, tarihsel yönünün yanı sıra, uluslararası ilişkileri, uluslararası hukuku ve bu iddiaları ortaya atan Ermenilerin psikolojik durumunu da içerir. Kısacası, Ermeni sorununu incelemek, tarih, uluslararası ilişkiler, uluslararası hukuk, psikoloji ve sosyolojiyi kapsayan çok disiplinli bir yaklaşım gerektirir.[3]

Böyle bir teorik çerçeve içinde, söz konusu meseleyi incelerken, sadece metodolojik olarak hangi disiplinin öncelikli olduğunu belirlemek değil, aynı zamanda hangi disiplinin "soykırım" temel suçlamasına cevap verebileceğini de belirlemek gereklidir. Yıllardır, Ermeni gruplarının "soykırım" iddiası, tarihsel olayların anlatımına, tarihin belirli bir döneminde meydana gelen olayların tek taraflı "anlatılarına" ve geçmişteki acıların "duygusal manipülasyon" aracı olarak sıkça kullanılmasına dayalı stratejik bir yaklaşımla ortaya konulmuş, bu yaklaşımın dünya kamuoyu tarafından kabul görmesine çalışılmıştır. Ancak, "soykırım" iddiası sözlü düzeyde kalmış ve belgelenmiş kanıtlarla desteklenememiştir. Anlatılar, şiirler, destanlar ve ağıtlar tarih bilimi için ham madde olabilir. Ancak, "soykırım" gibi ciddi bir suçlamayı destekleyecek kanıt olamazlar. Ermeni soykırımı iddialarını destekleyecek belgesel kanıt sunulamaması, bu iddiaların en zayıf yönünü oluşturmaktadır.

1915 olaylarının son derece duygusal bir içeriğe sahip olduğu şüphesizdir. Bu duygusallık, yalnızca tarihi olayları inceleyerek "soykırım" iddiasının sağlam ve mümkün olduğunca tarafsız bir değerlendirmesini yapmayı son derece zorlaştırmaktadır. Esasında "soykırım" temelde uluslararası hukuk konusudur. 1948'de Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen ve 1951'de yürürlüğe giren "Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi" çerçevesinde uluslararası gündeme dahil olmuştur.[4] Soykırım iddiası, yalnızca tarihsel değerlendirmeler, duygusal yaklaşımlar veya doğruluğunun kanıtlanması çok zor olan geçmişten gelen dokunaklı anılara dayanan "anlatılar" yoluyla karar verilebilecek bir konu değildir. Bu perspektiften bakıldığında, "Ermeni Sorunu"nu incelemek için en sağlam teorik çerçevenin, soykırım hukukunun yasal çerçevesi tarafından oluşturulan teorik çerçeve olduğunu söylemek mümkündür.

20. yüzyılın son çeyreği ve 21. yüzyılın ilk çeyreğinde Türkiye'nin temel politikası, Ermenilerin "soykırım" iddiasını çürütmeye dayanmıştır. Bu çerçevede, söz konusu

kavramın siyasi veya tarihsel değil, hukuki bir anlamı olduğu ortaya konulmuş; bu görüş etkili bir şekilde savunulmuş ve bu politika, "soykırım" iddiasında bulunan Ermeniler ve tüm uluslardan destekçileri için bu görüşe yanıt vermede büyük zorluklara yol açmıştır.

Yukarıda kısaca özetlediğimiz hususlar çerçevesinde, tüm Türk hükümetlerinin kararlılık ve doğruluktan, inanç ve sabırdan kaynaklanan güvenle izlediği bu politikanın, Ermeni soykırımı iddiasında bulunanlar için hukuki boyutta ciddi bir yenilgiye yol açtığı ve gelinen aşamada "Ermeni soykırımı" iddiasının temelinden çöktüğünü söylemek mumkündür.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra oluşturulan "kurallara dayalı uluslararası düzenin" bir parçası olarak kabul edilen 1948 Soykırım Sözleşmesi ile kurulan yasal çerçevenin, bu sonuca ulaşmada en baskın rolü oynadığının altını çizmek gerekir. Bu bağlamda, dünyanın içine girdiği "hiper/aşırı düzensizlik" döneminin en kısa sürede "kurallara dayalı uluslararası düzen" ile değiştirilmesi için çabaların sürdürülmesi gerekmektedir.

*Resim: *Anadolu Agency*

[1] Marc Trachtenberg; The Rules-Based International Order: A Historical Analysis. International Security 2025; 50 (2): 7–54. doi: https://doi.org/10.1162/ISEC.a.11

[2] Belirli bir halkın adını "sorun" kelimesiyle ilişkilendirmek pek hoş karşılanmayabilir. Ancak, bir asırdan fazla süredir gündemde olan ve Türk halkını "soykırım" gibi ağır bir suçlamayla karşı karşıya bırakan bir konuyu, "sorun" gibi hafif bir kelimeyle nitelendirmeden incelemek kolay değildir. Türkiye'ye ve Türk halkına yöneltilen suçlama, uluslararası hukuk literatüründe genellikle "en ağır suçlardan biri" olarak adlandırılan ve Türk Ceza Kanunu'nun 76. maddesinde şu şekilde tanımlanan bir konuyu ilgilendirmektedir: "Soykırım suçunun faili müebbet hapis cezasına çarptırılır... Bu suçlar için zaman aşımı yoktur."

[3] Ö.E. Lütem. Lozandan Sonra Ermeni Sorunu ; Ömer Engin Latem (Der.) Ermeni Sorunu Temel Bilgi ve Belgeler, Ankara, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2007, (s 38-39)

[4] Teoman Ertuğrul Tulun. Degenerating Discursive Attempts in the Balkans to Alter the Legal Definition and Content of the Concept of Genocide. Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Research Paper 3. 2021. DOI:10.31219/osf.io/dpqs4 https://avim.org.tr/tr/Rapor/DEGENERATING-DISCURSIVE-ATTEMPTS-IN-THE-BALKANS-TO-ALTER-THE-LEGAL-DEFINITION-AND-CONTENT-OF-THE-CONCEPT-OF-GENOCIDE

Yazar Hakkında :

Teoman Ertuğrul Tulun , Avrasya İncelemeleri Merkezi'nde (Ankara) analisttir. Dr. Teoman Ertuğrul Tulun, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi doktorasını Ankara İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi'nde tamamladı. Avrupa Birliği Çalışmaları, Küreselleşme, Yabancı Düşmanlığı, Nefret Söylemi Çalışmaları ve Uluslararası İlişkiler *alanlarında çalışmalar yapmaktadır.*

Atıfta bulunmak için: TULUN, Teoman Ertuğrul. 2026. "KURALLARA DAYALI ULUSLARARASI DÜZEN ÇERÇEVESİNDE ERMENİ SOYKIRIMI İDDİALARININ ÇÖKÜŞÜNÜN GÜNÜMÜZDEKİ SONUÇLARININ KISA BİR ANALİZİ." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Yorum No.2026 / 41. Nisan 02. Erişim Ekim 31, 2026. https://www.avim.org.tr/public/index.php/tr/Yorum/KURALLARA-DAYALI-ULUSLARARASI-DUZEN-CERCEVESINDE-ERMENI-SOYKIRIMI-IDDIALARININ-COKUSUNUN-GUNUMUZDEKI-SONUCLARININ-KISA-BIR-ANALIZI

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır